

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Бутенко Віктор,

*Україна, Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, здобувач кафедри кримінального процесу,
перший заступник керівника Луганської місцевої прокуратури № 2
Луганської області*

Науковий керівник: Маринів В. І.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

The scientific work is devoted to the study of approaches to determining the types of preventive measures. According to Art. 3 of the Constitution of Ukraine, a person, his life and health, honor and dignity, integrity and safety are recognized in Ukraine as the highest social value. Human rights and freedoms and their guarantees determine the content and orientation of the state. In order to enforce the provisions of the Basic Law, the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine), which came into force on November 20 of the same year, was drafted and adopted on April 13, 2012.

An important means of strengthening law and order in criminal proceedings is to comply with and enforce legal provisions regarding the application of preventive measures. These norms guarantee the protection of such constitutional rights and freedoms of citizens as the inviolability of the individual, housing, property, etc.

Keywords: measures, preventive measures, types of preventive measures, system of preventive measures.

Научная работа посвящена изучению подходов к определению видов мер пресечения. В соответствии со ст. 3 Конституции Украины человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются в Украине наивысшей социальной ценностью. Права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства. Для обеспечения выполнения государством положений, закрепленных в Основном Законе, было разработано и принято 13 апреля 2012 года Уголовный процессуальный кодекс Украины (далее – УПК Украины), который вступил в силу с 20 ноября того же года. Важным

средством укрепления законности и правопорядка в уголовном судопроизводстве является соблюдение и обеспечение правовых предписаний, касающихся применения мер пресечения. Эти нормы гарантируют охрану таких конституционных прав и свобод граждан, как неприкосновенность личности, жилища, имущества и др.

Ключевые слова: меры пресечения, меры, виды мер пресечения, система мер пресечения.

Запобіжні заходи – це заходи забезпечення кримінального провадження, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень [1, с. 452].

Приділяючи особливу увагу запобіжним заходам як інструменту забезпечення кримінального правосуддя законодавець виділив види запобіжних заходів у главі 18 КПК України, зокрема у статті 176 вказується, що запобіжними заходами є: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою, а також тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК України [2]. Дана система запобіжних заходів дозволяє слідчому судді, суду індивідуалізувати їх застосування з урахуванням тяжкості та характеру кримінального порушення.

Також до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, крім вказаних запобіжних заходів, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, адміністрації установи, в якій виховується дитина (ст. 493 КПК України), а до неповнолітніх, які у віці від одинадцяти і до досягнення віку, з якого може наступати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння – також поміщення у приймальник-розподільник для дітей (ч. 4 ст. 499 КПК України). І хоча останній захід процесуального примусу законодавець не відносить до запобіжних заходів, однак посилення на ризики, викладені у ч. 1 ст. 177 КПК України, дозволяє стверджувати, що за своєю правовою природою він належить саме до цієї групи запобіжних заходів [3, с. 188].

Отже, визначивши систему запобіжних заходів, перейдемо до розгляду наукових позицій з приводу зазначеного питання. Найпо-

ширенішою є класифікація запобіжних заходів за характером впливу на підозрюваного, обвинуваченого. За цим критерієм усі запобіжні заходи поділяють на: запобіжні заходи, що пов'язані із позбавленням волі і запобіжні заходи, що не пов'язані з позбавленням волі [4, с. 333-336].

У зв'язку із запровадженням у новому КПК України такого запобіжного заходу, як домашній арешт, який також пов'язаний з певною ізоляцією особи від суспільства, вважаємо доцільним поділяти всю систему запобіжних заходів за цим критерієм на три групи: неізоляційні, абсолютно-ізоляційні та відносно-ізоляційні. До неізоляційних запобіжних заходів належать особисте зобов'язання, особиста порука, застава та передання неповнолітнього під нагляд; до абсолютно-ізоляційних – затримання, взяття під варту та поміщення у приймай лик-розподільник для дітей, і нарешті, до відносно-ізоляційних – належить домашній арешт. Одразу може виникнути запитання: чому не віднести домашній арешт до ізоляційних запобіжних заходів, оскільки він пов'язаний із певною ізоляцією особи в межах свого житла. Проте, на нашу думку, аналіз ст. 181 КПК України дозволяє зробити висновок про те, що по-перше, особа, до якої застосовано домашній арешт по суті залишається на волі і є вільною у варіанті вибору своєї поведінки з певними обмеженнями, по-друге, є суттєва відмінність між примусовим триманням особи під вартою і заборону залишати житло, і по-третє, домашній арешт може полягати у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло тільки у певний період доби, відповідно весь інший час він вільно може пересуватися і займатися звичними для себе справами [5, с. 357].

Так, І. Л. Трунов та Л. К. Трунова пропонують класифікувати запобіжні заходи за такими критеріями: (1) відповідно до кола осіб: загальні і спеціальні; (2) за характером обмеження прав особи: заходи, пов'язані із позбавленням свободи; з обмеженням свободи пересування; з обмеженням майнових прав; з гарантією третіх осіб); (3) відповідно до мети застосування: обмежувальні; попереджувальні; (4) відповідно до строку їх застосування: заходи з обмеженим строком дії; без обмеження строку дії; (5) відповідно до порядку

їх застосування: за постановою слідчого, прокурора і судді; за постановою судді, прокурора, слідчого за згодою прокурора; заходи, які застосовуються виключно за постановою або ухвалою судді; (6) відповідно до органів, які мають право на застосування запобіжних заходів: заходи, які застосовуються слідчим, прокурором, суддею [6, с. 52-60]. На основі даної класифікації О. В. Мироненко, до заходів, пов'язаних із позбавленням свободи, відносить затримання особи та тримання під вартою; до заходів, пов'язаних із обмеженням свободи, – особисте зобов'язання та домашній арешт; до заходів, пов'язаних із обмеженням майнових прав підозрюваного, обвинуваченого або третіх осіб – заставу, а до заходів, пов'язаних із гарантією третіх осіб, – особисту поруку та передання неповнолітнього під нагляд. Попереджувальними запобіжними заходами науковець вважає заставу та особисту поруку, а обмежувальними – особисте зобов'язання, домашній арешт, затримання, взяття під варту, передання неповнолітнього під нагляд. До заходів з обмеженим строком застосування вчений відносить домашній арешт, затримання, тримання під вартою та поміщення в приймальник-розподільник для дітей, а до заходів без обмеженого строку дії – особисте зобов'язання, особисту поруку, заставу та передання неповнолітнього під нагляд [7, с. 359].

Щодо класифікації запобіжних заходів, на думку С. М. Смокова, то зосередившись на заходах забезпечення кримінального провадження, виходячи із обмеження конституційних прав громадян, можна виділити наступні види: (1) заходи, які обмежують суспільне і приватне життя громадян (до них слід віднести виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, привід, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів); (2) заходи, які обмежують майнові права громадян (накладення грошового стягнення, тимчасове вилучення майна, арешт майна); (3) заходи, які обмежують свободу пересування громадян (Особисте зобов'язання, домашній арешт, особиста порука, застава); (4) заходи, які обмежують особисту свободу громадян (затримання та тримання під вартою) [8].

Натомість В. А. Михайлов поділяє запобіжні заходи на чотири групи: особистого забезпечення; майнового забезпечення; мо-

рального забезпечення; адміністративно-владного забезпечення [9, с. 56].

Наступну класифікацію пропонує М. А. Чельцов, який усі запобіжні заходи поділяв на заходи фізично-примусового характеру та заходи психологічно-примусового характеру. До заходів фізично-примусового характеру, окрім взяття під варту та домашнього арешту, слід віднести тимчасовий арешт, естрадиційний арешт, передання неповнолітнього під нагляд адміністрації дитячої установи, поміщення неповнолітнього у приймальник-розподільник для дітей, поміщення особи до психіатричного закладу, в умовах, що виключають її небезпечну поведінку. Відповідно, всі інші належать до запобіжних заходів психологічно-примусового характеру [10, с. 334].

У свою чергу, О. В. Гончар поділяє запобіжні заходи, на ті що повністю або частково обмежують право особи на свободу пересування. До перших відносить тримання під вартою, домашній арешт у частині, де підозрюваному, обвинуваченому забороняється залишати житло цілодобово, та як тимчасовий запобіжний захід – затримання. До другої групи – привід та всі інші запобіжні заходи [11, с. 92].

Висновки. Застосування запобіжних заходів як виду забезпечення кримінального провадження є одним із основних питань, яке виникає в процесі досудового розслідування та судового провадження. Проаналізувавши підходи до визначення та класифікації запобіжних заходів, можна дійти висновку, що у зв'язку із численними змінами кримінально-процесуального законодавства та вдосконаленням слідчо-судової практики виникає потреба щодо подальшого наукового обґрунтування та доопрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНШИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т. 1. Бандурка О. М., Блажівський С. М., Бурдоль С. П. та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Фірман О. В. Класифікація запобіжних заходів за КПК України. *Право і суспільство*. № 6-2 частина 3, 2015. С. 187-191.

4. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. За заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків: ТОВ «Одіссей», 2009. 816 с.
5. Мироненко О.В. Система і класифікація запобіжних заходів за новим КПК України. *Митна справа*. № 4 (88). 2013. С. 354-370.
6. Трунов И. Л., Трунова Л. К. Меры пресечения в уголовном процессе. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс». 2003. 356 с.
7. Мироненко О. В. Система і класифікація запобіжних заходів за новим КПК України. *Митна справа*. 2013. № 4. с. 354- 360
8. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому кримінальному процесуальному кодексі України. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2012-2/12ссmpku.pdf>
9. Михайлов В. А. Меры пресечения в уголовном процессе. Москва: Право и закон, 1996. 304 с.
10. Чельцов М. А. Уголовный процесс. Москва, 1948. 624 с.
11. Гончар О. В. Застосування запобіжних заходів, які частково обмежують конституційне право особи на свободу пересування у кримінальному процесі України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 90-96.

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Давидюк Олександр,

кандидат юридичних наук, доцент,

кафедра господарського права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

с.н.с., Науково-дослідного інституту правового забезпеченні

інноваційного розвитку НАПрНУ, адвокат,

aleksandr.daviduk@gmail.com, м. Харків, Україна

The scientific report explores the state of economic and legal regulation of social relations related to the creation, implementation and transfer of rights to technology in Ukraine. The own concept of normative regulation of these relations is offered. The author defines technologies and their components.

Keywords: technology, innovation, technology transfer, state regulation of technology transfer activities, objects of intellectual property rights.